

מבית לפרזכת

פשט, עיון ומשמעות
בעבודת יום הכיפורים

אברהם סתיו

מרכז הלכה והוראה

אלון שבות

ה'תשע"ד

עריכה: הרב דניאל פליישמן
עריכת לשון והגהה: בנימין פרנקל
עיצוב כריכה: תמר גוטמן
עיצוב גרפי: בתיה סתיו
הפקה: איתי לוי וקהת רענן

© כל הזכויות שמורות
כתובת המחבר: abstav@gmail.com

תוכן העניינים

5	הקדמה
8	מבוא
18	“כזאת יבוא אהרן”
19	פרישת הכהן הגדול קודם יום הכיפורים
19	חלק ראשון: הגורם לפרישה
31	חלק שני: מטרת הפרישה
50	נספח: מבית ללשכת פרהדרין
59	בגדי הכהן הגדול
59	חלק ראשון: בגדי הלבן
73	חלק שני: גניזת הבגדים
83	חמש טבילות
99	עשרה קידושים
117	עבודות ההכנה והכניסה
118	הגורל על השעירים
144	לשון של זהורית
158	חתיית הגחלים
176	תפקיד הקטורת ביום הכיפורים
176	חלק ראשון: קרבן, כיסוי וגילוי
195	חלק שני: ויכסו הענן
208	וכל אדם לא יהיה באהל מועד

226	עבודות הכפרה
227	פר כהן גדול
242	הזאות הדמים
269	שני השעירים
290	כפרת השעיר המשתלח
312	קריאת התורה
340	נספחים
341	תפקיד הכהן הגדול בעבודת היום
362	סדר העבודה

הקדמה

עבודת יום הכיפורים טבועה בחותם החד-פעמיות. פרשיית סדר העבודה (ויקרא טז) פותחת באיסור לבוא "בכל עת" אל הקודש, ומסתיימת בקביעה שסדר העבודה מתקיים רק "אחת בשנה". גם דיני עבודת היום מלאים בתחושה של ייחודיות: זהו היום היחיד שהעבודה שלו צריכה כהן גדול, והיום היחיד שבו אפשר להיכנס אל קדש הקדשים. אפילו בגדי הכהן הגדול ביום הכיפורים הם בגדים שונים ומיוחדים, ולאחר העבודה יש לגנוז אותם ואסור ללבוש אותם בשאר ימות השנה.

גם בדברי חז"ל יש חשיבות רבה למעמדו של "היום" (שעל שמו נקראה המסכת "יומא"), ולפער המהותי שבינו לבין שאר ימות השנה. על הפסוק "ימים יוצרו ולו אחד בהם" (תהלים קלט, טז) אומר המדרש (אליהו רבה א): "זה יום הכיפורים". בגמרא ביומא (כ.) אמרו ש"השטן" בגימטריא שלוש מאות ששים וארבע, משום שבכל ימות השנה הוא יכול לקטרג מלבד ביום הכיפורים. ואת המילים "שחורה אני ונאווה" שאומרת כנסת ישראל דרשו חז"ל: "שחורה אני כל ימות השנה ונאווה אני ביום הכיפורים" (שיר השירים רבה א, ב).

אל מול מקורות אלו עומדים דברי המדרש (ויקרא רבה אחרי מות כא, ז):

'ואל יבא בכל עת' - אמר רבי יהודה ברבי סימון: צער גדול היה לו למשה בדבר זה, אמר אוי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו...

אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לא כשם שאתה סבור... אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס - יכנס, רק שיכנס בסדר הזה.

המדרש הופך לגמרי את התמונה. הכניסה לקדש הקדשים אינה מוגבלת ליום אחד ומיוחד בשנה, אלא יכולה להיעשות בכל עת, ובלבד שתהיה "בסדר הזה". בכל יום ויום עומדות בפני הכהן שתי דרכים של עבודה: עבודת קרבנות רגילה בעולם ה"קדש" או עבודה של כניסה לפני ולפנים.

למעשה, היכולת להיכנס לקדש הקדשים בכל השנה לא נשארה לדורות, ואולי רק אהרן עצמו יכול היה לעשות כך (גר"א, קול אליהו ויקרא טז, ב). בטעם הדבר נראה שה'סדר' שאותו תובע המדרש לצורך הכניסה איננו רק סדר פעולות טכני, אלא תהליך רוחני עמוק שלא קל לבצע בשאר ימות השנה. וכך כתב השם משמואל (אחרי מות תרעג): "הפירוש 'כסדר הזה' שתהיה פתיחת הלב עומק אחר עומק... ואם כן אין היום גורם אלא הסדר גורם, ומה שלא נמצא פתיחת הלב באופן זה אלא ביום הכיפורים, זה דבר אחר גרם לה, ולא מצד מניעת הזמן".

עם זאת, נראה שדברי המדרש רלוונטיים גם אלינו. המדרש מבקש להפוך את עבודת יום הכיפורים

מאירוע חד פעמי לאפשרות רוחנית תמידית שקיימת לאורך השנה כולה. בכל יום מימות השנה יכול האדם לבחור באפשרות של יום הכיפורים: בעבודת ה' שמתקיימת מתוך קשר עמוק ופנימי, על פני קיום מצוות רק ברובד המעשי והחיצוני. בתשובה שנובעת מחתירה לעמידה לפני ה', על פני תשובה שמתעסקת רק בחטאים ובקשיים. בפרידה מוחלטת מעולם החטא ושילוחו אל המדבר, על פני התמודדות ממושכת וסיזיפית עם החלקים הנמוכים של הנפש.

פעמיים זכיתי ללמוד במשך שנה שלימה בכלל הגבוה שבישיבת הר עציון את מסכת יומא, שעבודת יום הכיפורים עומדת במרכזה. לראשונה בשנת תשס"ח ובפעם השנייה בשנת תשע"ה. חוויית הלימוד של סדר העבודה הותירה בי תחושות של התרוממות נפש, במידה שאיני רגיל לה בשאר תחומי הלימוד. הרעיונות העמוקים של עבודת היום, המתארים את אופי המפגש שבין הכהן הגדול לאלוקיו, מחלחלים אל פרטי ההלכות והסברות הלמדניות ומחדירים לתוכם אוויר פסגות.

פירות הלימוד בשנתיים אלו מובאים בספר זה. הספר מבקש בראש ובראשונה לדון בכל סוגיה וסוגיה מנקודת מבט למדנית, ולחזור להבנה עמוקה של מהות הדינים וגדריהם. אך לשם כך אין הוא מסתפק במקורות ההלכתיים הרגילים, אלא מחפש את שורשי ההלכות גם בפסוקי התורה, במדרשי חז"ל ואף בספרות המחשבה והסוד. מתוך הדיון הלמדני בוקעות ועולות תובנות עמוקות, הן ביחס למישור הרוחני שבו מתנהלת עבודת יום הכיפורים במקדש והן ביחס לאופייה של עבודת התשובה האישית הנדרשת מכל אדם ביום הכיפורים.

כתיבת חידושי תורה דומה לשלב שבו הכהן הגדול יוצא מן המפגש האישי והאינטימי בקדש הקדשים, עומד בעזרת הנשים וקורא מספר התורה בפני כל העם. הכהן נדרש לנסח במילים ברורות את החוויה האישית והבלתי אמצעית שחווה בתוך הקודש פנימה. מחד, זהו שלב קריטי שמעניק לעבודה כולה ממד חדש של שותפות עם הציבור. מאידך, זהו שלב קשה ומורכב שבו תחושות מופשטות צריכות להיכנס למשפטים קצרים וחדים, שאף פעם לא יכולים למצות את כל עושר החוויה.

כתיבת הספר נעשתה מתוך מחשבה על שני קהלי יעד שונים. קהל היעד הטבעי יותר, שעבורו נכתב הספר מלכתחילה, הוא ציבור הלומדים של מסכת יומא ועבודת יום הכיפורים. ציבור זה יכול ליהנות מאיסוף דברי הראשונים והאחרונים בכל סוגיה, ומן הרעיונות הלמדניים המקוריים וביסוסם במקורות. קהל יעד נוסף הוא הציבור הרחב, שאינו מצוי בסוגיות של מסכת יומא או בדיני הקרבנות בכלל, אך מבקש להבין לעומק את משמעותה של עבודת היום, ולא להסתפק באמירת פיוטי סדר העבודה בתפילת מוסף של יום הכיפורים. קהל יעד זה ימצא את מבוקשו בתפישות העקרונות שמובאות בספר ביחס לכל סוגיה, וכן במשמעויות המחשבתיות העולות מתוכן.

הרצון לפנות אל שני קהלי יעד אלו הוביל לשני תהליכים עיקריים: ראשית, הספר נכתב בלשון בהירה ומובנת, שאינה מניחה ידע מוקדם בסוגיות של מסכת יומא או היכרות עם המושגים של

ענייני קדשים. שנית, חלק ניכר מ"חומר הראיות" ומן ההשלכות של החקירות השונות הושטט מגוף הטקסט והובא בהערות השוליים. כך אפשר לקרוא את המהלך המרכזי באופן שוטף וברור, ובמקביל להעמיק יותר בנקודות מסוימות על ידי קריאת הערות השוליים שעליהן.

עם השלמת הספר אני חש אסיר תודה בראש ובראשונה לשיבת הר עציון ולכולל הגבוה לעיון, שבהם אני זוכה ללמוד בשבע השנים האחרונות ובמסגרתם התלבנו דברי התורה שבספר זה. בשנים אלו קניתי את עיקר תורת, ובהן התעצבה דרכי הלמדנית. הכולל הגבוה מאפשר הזדמנות נדירה של לימוד בחבורה מעוררת השראה, בליווי כמה מגדולי תלמידי החכמים של הציבור הדתי-לאומי: ראשי הישיבה - מורי ורבי הרב אהרן ליכטנשטיין ובנו הרב משה שליט"א, יחד עם הרב דני וולף והרב אליקים קרומביין. מכולם למדתי רבות, ודבריהם משוקעים בספר - מדעת ושלא מדעת. תודה מיוחדת לרב חיים בלטר הי"ו שמאפשר לחברי הכולל לשקוע בלימודם מתוך הרחבת דעת מאז הקמת התכנית לפני כעשור וחצי ועד עתה.

הספר יוצא במסגרת מרכז הלכה והוראה בראשות הרב יוסף צבי רימון, אשר במקצת ממפעליו הברוכים זכיתי להיות שותף. במרכז לומדת יחד קבוצת רבנים מתוך אהבת תורה ודיבוק חברים, ופועלת להוציא יחד ספרים ופסקי הלכה מעמיקים ובהירים, בהנחיית הרב רימון שמהווה סמל לשילוב בין יראת שמים לאהבת הבריות.

זכיתי כי ידידי ורעי הרב דניאל פליישמן ערך את הספר בטוב טעם ותורם תרומה גדולה מאד לחידוד הסברות והטענות ולהפיכת הרעיונות למובנים ובהירים יותר עבור הקוראים, ופעמים רבות גם עבורי. על עריכת הלשון של הספר והגהתו אחראי בנימין פרנקל, שעשה את מלאכתו בכישרון ובזריזות. על הפקת הספר שקד הצוות הניהולי של מרכז הלכה והוראה, ובייחוד המנכ"ל קהת רענן ואיתי לוי שהתפנו לכך למרות לחץ הזמנים ועומס העבודה המוטל עליהם. פירות עבודתם ומסירותם ניכרים בספרים רבים היוצאים לאור ובשלל פרויקטים מיוחדים ומרשימים.

תודה גדולה ומיוחדת אני חב לאשתי היקרה בתיה, ששותפה בספר זה באופן עמוק. מסירותה ללימוד התורה היא שאפשרה לי לשקוד על הסוגיות של עבודת יום הכיפורים ולהעמיק בהן, ועליה ועל שכמותה נאמרו דברי הגמרא ביומא (עז). אודות נשותיהן של לומדי התורה "שמנדדות שינה מעיניהן בעולם הזה וזוכות לעולם הבא". את רוב הרעיונות שהתחדשו לי במהלך הלימוד ליבנתי לראשונה יחד עמה, ודיונים אלו סייעו בידי לחדד ולהעמיק אותם. לבסוף, היא גם ביצעה את מלאכת העיצוב הגראפי של הספר בחן רב והוציאה תחת ידה דבר נאה ומתקבל.

מודה אני לפניך ה' אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. יהי רצון מלפניך שלא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא. בנה ביתך ככתחלה וכוונן מקדשך על מכונו, והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו, והשב שכינתך לתוכו.

מבוא: למשמעותה של עבודת יום הכיפורים

ראשי פרקים

א. מטרתה של עבודת יום הכיפורים

ב. היום השמיני ויום הכיפורים

ג. אופייה של כפרת יום הכיפורים

ד. מבט חדש על מושג החטא - שיר השירים ויום הכיפורים

ה. סור מרע ועשה טוב

מטרתה של עבודת יום הכיפורים

הרמב"ם פותח את הלכות עבודת יום הכיפורים במניית חמש עשרה בהמות המוקרבות ביום זה. ממאפייניה הבולטים של עבודת יום הכיפורים הוא הריבוי העצום של קרבנות ופעולות; גם אם נמצא חגים שבהם מספר הקרבנות גדול יותר, לא נמצא בעבודת המקדש תהליך כה מורכב ומסועף כמו עבודת יום הכיפורים. מלבד השאלות המקומיות המתעוררות ביחס לכל קרבן ולכל פעולה, עובדה זו מציינת את שאלת המשמעות של סדר העבודה כולו: אילו מטרות הוא מבקש להשיג? מה אופי התהליכים המתרחשים בו?

כבר עמד הרב מרדכי ברויאר (פרקי מועדות, עמ' 552-507) על כך שבפרשת אחרי מות אפרח למצוא שלוש מטרות שונות המושגות במהלך העבודה. מטרה אחת היא כניסתו של אהרן אל קדש הקדשים, "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, ג); מטרה שנייה היא כפרת המקדש וטהרתו, "וַיִּכַּפֵּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ" (שם, לג); ומטרה שלישית היא כפרת העוונות של עם ישראל, "וַיַּעַל הַכֹּהֲנִים וַיַּעַל כָּל עַם הָאֲדָמָה לְכַפֵּר" (שם). בהתאם לכך חילק הרב ברויאר את קרבנות היום לפי שלוש המטרות הללו (המשתלבות זו בזו): הכניסה אל הקדש נעשית באמצעות פר לחטאת ואיל לעולה, כפרת המקדש נעשית באמצעות דם הפר והשעיר הפנימי, וכפרת עם ישראל נעשית באמצעות שני השעירים.

מפרשי הפשט בני זמננו דנו רבות בדבריו של הרב ברויאר, בקשיים המתיישבים בעקבות דבריו ובקשיים חדשים המתעוררים מתוכם.¹ אך גם מבלי להיכנס לעומק "שיטת הבחינות" שאותה הוא מציע בהקשר זה, עיקר דבריו עולה בצורה פשוטה מן הפסוקים שאותם ציטטנו לעיל. עם זאת, אין הרב ברויאר מרחיב את הדיבור בנוגע ליחס שבין המטרות השונות של עבודת היום, ובכך ננסה אנו להעמיק מעט.

ב. היום השמיני ויום הכיפורים

נושא נוסף שכבר עמדו עליו חכמינו הוא הדמיון הרב שבין עבודת יום הכיפורים לעבודת היום השמיני של שמונת ימי המילואים. סוגיית הפתיחה של מסכת יומא (ב.ג): עוסקת כולה בהשוואה שבין יום הכיפורים ליום השמיני, שבאה לידי ביטוי הן בלשונות הפסוקים והן בפרטי הדינים, ובכתבי המפרשים בני זמננו אפשר למצוא טבלאות ארוכות שמשוות עבודות אלו זו לזו.² הדמיון ההלכתי הבולט ביותר הוא בסוג הבהמות המוקרבות: הן ביום השמיני והן ביום הכיפורים מביא הכהן הגדול פר לחטאת (שנשרף ולא נאכל) ואיל לעולה, והעם מביא שער לחטאת.

עם זאת, הדמיון שבין ימים אלו מבליט גם את ההבדלים המשמעותיים שביניהם, ומאפשר להבין את מהותו של יום הכיפורים על רקע הנגדתו ליום השמיני. הרב יואל בן נון (היום השמיני ויום הכיפורים, מגדים ה, עמ' 34-9) הדגיש את הניגוד בממד המרחב: עבודת יום הכיפורים היא עבודת שכולה פנימית: "בְּזֹאת יָבֵא אֶהָרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טו, ג), "וַהֲבִיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לְפָרְכֶת" (שם, טו) וכן הלאה. לעומתה, עבודת היום השמיני היא כולה חיצונית: "וַיָּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלְּפָנָי ה'... וַיָּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְגְּזוּ" (ויקרא ט, כג-כד). כלומר, ביום השמיני היה ניסיון של השכינה לצאת החוצה מקדש הקדשים אל העזרה. בעקבות כישלוננו של ניסיון זה (בחטא נדב ואביהוא) ניתן הציווי על עבודת יום הכיפורים, שבה השכינה נשאר במקומה והכהן הוא שנכנס פנימה.³

אנו ננסה לעמוד על הבדל משמעותי אחר בין סדרי העבודה של היום השמיני ושל יום הכיפורים, וזאת מצד ממד הזמן. כבר ראינו לעיל שביום הכיפורים ישנן שלוש מטרות המושגות במהלך העבודה: כניסת אהרן אל הקדש, כפרת המקדש וכפרת עם ישראל. את שלוש המטרות הללו אפשר למצוא גם ביום השמיני. כהקבלה למילים "בְּזֹאת יָבֵא אֶהָרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ" אפשר להציב את

1 עיין פרופ' דוד הנשקה, 'לסדר העבודה ביום הכיפורים', מגדים לג, עמ' 31-24; ד"ר אברהם וולפיש, 'עוד לסדר העבודה ביום הכיפורים - תגובה למאמרו של ד' הנשקה', מגדים לט, עמ' 106-89, ובחליפת המכתבים בין פרופ' הנשקה לרב ברויאר במגדים מז.

2 עיין הרב יואל בן נון, 'היום השמיני ויום הכיפורים', מגדים ה, עמ' 34-9; ישראל קנוהל ושלמה נאה, 'מילואים וכיפורים', תרביץ סב, חוברת א, עמ' 17-44.

3 ועיין בפרק "וכל אדם לא יהיה באהל מועד", שם הראינו שלהבדל זה יש השפעה ישירה על אופן העבודה.

הציווי: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'" (ויקרא ט, ו). גם כפרת הכהנים ועם ישראל היא מוטיב מרכזי בעבודת היום השמיני: "וְכִפֶּר בְּעֶדְךָ וּבְעֵד הָעָם" (שם, ז). כפרת המקדש אינה מוזכרת ביום השמיני עצמו, אך היא מהווה את עיקרה של עבודת שבעת ימי המילואים שקדמו ליום השמיני: "וַיִּחַטְּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ... וַיִּקְדְּשׁוּהוּ לְכַפֵּר עָלָיו" (ויקרא ח, טו).

על אף ההקבלה שקיימת בין מטרותיהן של העבודות, אפשר לראות שוני משמעותי ביותר בסדר יישומן. היום השמיני מתחיל אחרי שכפרת המזבח והמקדש כבר נעשתה בשבעת הימים שלפניו. עבודת היום פותחת בהקרבת הקרבנות והשגת הכפרה, שמהוות את מרכז הכובד של הפרשה (פס' ז-כב). רק בסופו של יום, לאחר שהושגה הכפרה, מגיע שלב המפגש עם הקב"ה: "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'... וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" (ויקרא ט, כג-כד).

לעומת זאת, ביום הכיפורים הסדר שונה באופן מהותי. השלב הראשון של עבודת היום (לאחר פעולות ההכנה: גורל השעירים, חפינת הקטורת וכדומה) הוא הכניסה והמפגש: "וַיִּנְתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכֹּפֶת אֲשֶׁר עַל הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת" (ויקרא טו, ג). לאחר מכן מגיע תורה של כפרת הקדש והמקדש בהזאות הדמים (שם, יד-ט), ורק לבסוף מגיע שלב כפרת העוונות על ידי שילוח השעיר החי (שם, כא-כב). אולי הדוגמה הבולטת ביותר להיפוך הסדר היא הקטורת (שמסמלת את המפגש עם השכינה): ביום הכיפורים היא מוקטרת ראשונה, לפני כל עבודות היום, ואילו ביום השמיני חתמה הקטורת של נדב ואביהוא את כל העבודות.⁴

מהי משמעותו של הבדל זה? מדוע המפגש עם השכינה, שמהווה את סופה של עבודת היום השמיני, פותח את עבודת יום הכיפורים? קריאה מדוקדקת של פשטי הפסוקים מלמדת שההבדל הכרונולוגי מבטא הבדל מהותי באשר למטרותיה של העבודה. הציווי על היום השמיני פותח בהצהרה: "וַיֹּאמֶר אֶל אֶהֱרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחֹטָאת וְאֵיל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרַב לִפְנֵי ה'... כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם" (ויקרא ט, ב-ד). המטרה הסופית של כל עבודות היום היא הגעה בסופו של יום אל המפגש עם הקב"ה. תפקידה של הכפרה הוא להביא את בני ישראל למדרגה שבה הם ראויים לקבל את פני השכינה. כפרה זו אינה קשורה לכפרת המזבח והמקדש, שתפקידה היה להכשיר ולחנך את כלי המקדש לעבודת הקרבנות.

לעומת זאת, מטרת-העל של עבודת יום הכיפורים מתוארת במילים הבאות: "וְהִיָּתָה זֹאת לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּגֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בְּשָׁנָה" (ויקרא טז, לד). בפסוקים אלו מתברר

4 כמובן שיש לכך משמעות רק בהנחה שאכן ראוי היה להקטיר קטורת בשלב זה, וחסאם של נדב ואביהוא היה בגורם צדדי (כגון שהיו שתויי יין, שהורו הלכה בפני רבם, שהביאו אש זרה ועוד), כפי שכתבו רבים מן המפרשים, ואכמ"ל.

שהמפגש של הכהן עם השכינה בקדש הקדשים היה רק אמצעי לכפרת המקדש, וכפרה זו עצמה הייתה אמצעי לכפרת עוונותיהם של בני ישראל.

ג. אופייה של כפרת יום הכיפורים

הבדל בולט נוסף בין עבודת יום הכיפורים לעבודת היום השמיני הוא דין השעיר המשתלח, שנאמר דווקא ביום הכיפורים. לאור האמור לעיל, מובן מדוע דווקא ביום הכיפורים נמצא סממנים בולטים יותר של כפרה, אך נדמה שיש בדין זה כדי לשפוך אור על מהותה של העבודה כולה.

השעיר המשתלח הוא קרבן בעל מאפיינים ייחודיים ביותר. מצד אחד, לכאורה מדובר בקרבן החשוב ביותר של השנה, שמכפר על כל עוונותיהם של ישראל, זדונות ושגגות כאחת (שבועות ב:). מאידך, קרבן זה כלל איננו קרב. אין בו שחיטה, זריקת דמים או הקטרת אימורים, אלא רק שילוח לעזאזל המדברה.⁵

על אופיו של השעיר המשתלח אפשר לעמוד מתוך בחינת תפקידו בהקשר רחב יותר. שעיר זה מיוחד גם בכך שהוא מהווה חלק מצמד: "וּמֵאֵת עֶצֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחִטָּאת" (ויקרא טז, ה). השעיר הפנימי והשעיר המשתלח מהווים מערכת אחת של כפרה. שניהם מובאים יחד אל המקדש ויחד הם עומדים לפני ה' בפתח אהל מועד (ויקרא טז, ז); רק הפלת הגורל מפרידה ביניהם ושולחת את האחד לה' ואת השני לעזאזל. יש בכך כדי ללמד על היות שני השעירים חלקים של תהליך כפרה אחד, כאשר השלב הראשון הוא הזאת דמו של השעיר הפנימי בקדש הקדשים, והשלב השני הוא שילוח השעיר המשתלח למדבר.⁶

תיאור זה של שלבי כפרת היום אפשר למצוא גם בדברי הזוהר (תצוה עמ' קפה):

אמאי אקרי 'כפור'? אלא בגין דנקי כל מסאבו ואעבר ליה מקמיה בההוא יומא, ועל דא 'יום כפור', יומא דנקיותא, והכי קרינא ליה. כתיב 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם', 'כי היום הזה' מבעי ליה! מאי 'כי ביום הזה'? אלא בגין דאתדכי מקדשא לעילא ואתנקי, כתיב 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. יכפר וינקי בקדמיתא ביום הזה בגין דיתדכי, ולבתר עליכם. תו, יכפר ביום הזה, וינקי ליה בקדמיתא, וכל דא עליכם, בגינכון אצטריך לנקאה ליה ולדכאה ליה בקדמיתא.

[תרגום: מדיע נקא 'כפור'? אלא מפני שפניקה כל טמאה ומעביר אותה מלפניו ביום ההוא, ועל זה 'יום כפור', יום של נקיון, ונקי קוראים לו. כתוב 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם', 'כי היום הזה' צריך לו לכתוב! מהו 'כי ביום הזה'? אלא משום שפטהר מקדש למעלה ומתנה, כתוב 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. יכפר וינקה בתחלה ביום הזה כדי שיהיה ויבסוף עליכם. עוד, יכפר ביום

5 עיין בפרק על כפרת השעיר המשתלח.

6 ראה על כך באריכות בפרק על שני השעירים.

הָזֶה, וַיִּנְקָה אוֹתָהּ בַּתְּחִלָּה, וְכָל זֶה עָלֵיכֶם, בְּסִבְתְּכֶם צָרִיךְ לְנַקוֹת אוֹתָהּ וּלְטַהַר אוֹתָהּ תְּחִלָּה.]

הזוהר מתאר את יום הכיפורים כיום הניקיון, שעניינו ניקוי הטומאה והחטא שבעולם. הזוהר מדגיש שיש חשיבות לסדר ביצוע הניקיון: יש הכרח להתחיל בטיהור של המקדש, ורק לאחר מכן לעבור אל כפרת העוונות. עוד מסביר הזוהר שכל מטרת הטיהור של המקדש ביום הכיפורים היא כדי להגיע ממנה אל כפרת עם ישראל.

מהי משמעותו של תהליך זה? נראה שטמונה בו הבנת עומק של מושג החטא, שמתוכה מתאפשר סוג חדש של כפרה, אשר איננו קיים בשאר ימות השנה.

ד. מבט חדש על מושג החטא - שיר השירים ויום הכיפורים

בכדי להבין את תפישת החטא והכפרה של עבודת יום הכיפורים, נקדים ונתבונן בתופעה מיוחדת שקיימת בשיר השירים.

השיר כולו, המתאר את מערכת היחסים שבין הרעיה והדוד, בין כנסת ישראל והקב"ה, רצוף תנועות ומשברים: "בְּקִשְׁתִּי אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מָצָאתִיו" (שיר השירים ג, א); "פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר" (שם ה, ו). אך גורם אחד מאד מרכזי, אשר מופיע בנביאים פעמים אין ספור, נעדר מן השיר - הבגידה. הנביאים כולם הוכיחו את כנסת ישראל על בגידתה בקב"ה: "אֲכֹן בְּגִידָה אִשָּׁה מֵרַעָה כֵּן בְּגִידְתֶּם בֵּי בֵּית יִשְׂרָאֵל" (ירמיה ג, כ); "בְּגִידָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נַעֲשֶׂתָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלַם" (מלאכי ב, יא) ועוד אזכורים רבים. אך בשיר השירים לא מופיעה הבגידה אפילו פעם אחת, אפילו לא ברמז.⁷

מה פשר תופעה זו? כבר אמרו חז"ל (ידים ג, ה) "כל הכתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים". ה"קדש" הוא ממד שבו יש הבדל בין קודש לחול ובין טוב לרע. לעומתו, "קדש הקדשים" מבטא את המדרגה הפנימית הכוללת את הכל; כל תופעה בעולם תופסת את תפקידה הראוי, כך שגם ה"חול" מוצא את מקומו.⁸ במונחים של תורת הסוד זהו ההבדל שבין מדרגת "עץ הדעת טוב ורע", שבה יש הבדלה ופירוד בין הצדדים הטובים והרעים של המציאות, למדרגת "עץ החיים", שבה כל חלקי המציאות הם גוונים של תמונה אחדותית אחת (זוהר חדש, תיקונים כרך ב דף עז).

תפקידם של הנביאים הוא לתאר את ההיסטוריה וההתנהגות של עם ישראל מנקודת המבט של ה"קדש". הם בוחנים את הראוי ואת שאינו ראוי בהתנהגותו של עם ישראל, ומוכיחים אותו על חטאים מסוגים שונים: עבודה זרה, גזל, שפיכות דמים ועוד, שכולם מהווים בגידה של עם ישראל בקב"ה לטובת גורמים זרים. הם אינם מתייחסים לנקודת הקשר המהותית בין הקב"ה

7 חז"ל והמפרשים הכניסו את גורם הבגידה במקומות ספורים בשיר השירים, אך פשטי הפסוקים אינם מתייחסים לכך.

8 עיין למשל בעולת ראייה (ח"א עמ' קעב, העולה קדש קדשים).

ועם ישראל, אלא לצד המעשי: האם מעשי עם ישראל מתאימים לקשר עם הקב"ה, או לא. לכן, הנבואה יכולה להעלות את האפשרות לניתוק בין הקב"ה ועם ישראל, במקרה שבו מעשיהם נראים כחסרי תקנה: "רִיבו בְּאִמְכֶם רִיבו כִּי הֵיא לֹא אֲשֶׁתִּי וְאֶנְכִּי לֹא אִישָׁה" (הושע ב, ד).⁹

אך שיר השירים מתאר את המציאות מנקודת מבט עמוקה יותר, "קדש קדשים". נקודת מבט זו מתעלה אל עומק הקשר בין עם ישראל והקב"ה, ועוסקת רק בו. מנקודת מבט זו מתברר שהשפעת הגורמים הזרים היא השפעה מוגבלת, ונוגעת רק לרבדים החיצוניים של הקשר בין עם ישראל להקב"ה, בעוד התהליך הפנימי עוסק בעצם הקשר בין עם ישראל לקב"ה. וכך כותב רש"י בהקדמתו לשיר השירים:

ואומר אני, שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחר חורבן... ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה, אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעם כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה.

עניינו של שיר השירים הוא לחדד את הקשר המהותי, הבלתי ניתן לניתוק, בין כנסת ישראל ובין הקב"ה. תופעות הריחוק והקירבה שבשיר השירים אינן מבטאות ניתוק והפרדה, אלא חולשה או קושי במימוש הקשר - אולם עצם הקשר נותר על תילו בכל עת.

במובן זה, ההסתאבות המוסרית של עם ישראל, הרעייה בשדות זרים, אינה מבטאת ניתוק מהקב"ה, אלא ריחוק ואי-מימוש של קשר מהותי ויציב שלא נפסק לעולם: "מִיָּמִים רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטָפוּהָ" (שיר השירים ח, ז).¹⁰

נראה שתהליך מעין זה קורה ביום הכיפורים. בכל השנה כולה, העבירות עומדות בפני עצמן כקלקולים חמורים, אשר חלקם ניתנים לתיקון על ידי עונשים וקרבנות מסוגים שונים, וחלקם אף לא ניתנים לתיקון. אך ביום הכיפורים, "שבת שבתון", מופיעה בעולם ההתבוננות העמוקה והפנימית של "קדש הקדשים".¹¹ מנקודת מבט זו כל העבירות כולן אינן אלא השלכות של הטומאה

9 עיין בדברי הרב קוק במאמר 'למהלך האידאות בישראל' (סעיף ג). זו גם הסיבה לתשובה השונה של הנבואה ושל הקב"ה ביחס לדין החוטא: "שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו? אמרה להן: הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו? אמר להן: יעשו תשובה ויתכפר לו" (ירושלמי מכות ב, ו).

10 מתוך דברי הנביאים וחז"ל עולה השאלה כיצד יכול הקב"ה להחזיר אליו את כנסת ישראל לאחר שזינתה (כפי שהזכרנו לעיל; וראה יומא פו). ועיין פרי צדיק ראש חדש אב אות א, שהסביר כיצד נפתרת הבעיה ההלכתית). אך מתוך ההתבוננות העמוקה של שיר השירים בעיה זו כלל לא קיימת, משום שלא הייתה כאן בגידה אמיתית אלא רק קושי מסוים בקשר עם הקב"ה.

11 עיין בתיקוני זוהר (זוהר חדש, תיקונים כרך ב דף עז). שהמדרגה של עץ החיים מופיעה בעולם דווקא בשבת, בניגוד למדרגת עץ הדעת שמאפיינת את ימות החול.

והריחוק שבקשר בין האדם ואלוקיו, בין כנסת ישראל ודודה. לכן, התיקון המהותי לא צריך להיות של העבירות כשלעצמן, אלא של שורש הקשר עם הקב"ה. מתוך תיקון זה יבוא ממילא גם תיקון העבירות - אך זהו השלב השני; השלב העיקרי והמרכזי הוא תיקון הקשר עצמו.

תיקון זה נעשה על ידי כניסתו של הכהן אל הקדש, שם מבקש הכהן להחזיר את המפגש האינטימי עם הקב"ה ולהסיר את הסיגים שבקשר המיוצגים על ידי טומאת המקדש וקדשיו. ממילא, אין צורך בכלל בקרבן על שאר העבירות. כאשר נוצר מפגש מחודש בין האדם והשכינה, והמקדש נטהר מטומאתו, העבירות מתרוקנות ממשמעותן והופכות להיות חסרות כל תוכן פנימי. משום כך יכול הכהן הגדול להשליך את כל העבירות על ראשו של השעיר המשתלח, והוא נושא אותן המדברה ככלי אין חפץ בו.¹²

תהליך זה מתואר גם הוא בדברי הזוהר (חלק ג דף טו):

מאי 'וכפר על הקדש'? אלא אמר רבי אלעזר, הא תנינן חייביא עבדין פגימותא לעילא ומתערין דינין וגרמין לאסתאבא מקדשא... ובהאי יומא בעי כהנא לדכאה כלא ולאתעטרא כתרא קדישא דיליה, דהיא רישא דמלכא, בגין דייתי מלכא לאזדווגא במטרוניתא ולאתערא חידו וברכאן בעלמא... ועל דא כתיב 'וכפר על הקדש'. בקדמיתא וכפר על הקדש, לאסגאה שלמא בעלמא ולאסגאה חידו בעלמא, וכד חידו דזווגא אשתכח במלכא ובמטרוניתא, כל שמושין וכל בני היכלא כלהו אשתכחו בחידו, וכל חובין דחבו קמי מלכא אתכפר להו, הדא הוא דכתיב 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו'.

[תרגום: מה זה 'וכפר על הקדש'? אלא אמר רבי אלעזר, הרי שנינו שְהִרְשָׁעִים עוֹשִׂים פָּגַם לְמַעַלָּה וּמְעוּרָרִים דִּינִים וְגוֹרְמִים לְטִפְאָה הַקְּדוֹשׁ... וּבַיּוֹם הַזֶּה צָרִיךְ הַכֹּהֵן לְטַהֵר אֶת הַכֹּל וּלְהַתְּעַרֵּר הַכֹּתֵר הַקְּדוֹשׁ שְׁלוֹ, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַסֵּלֶךְ, כְּדִי שְׂיַבֵּא הַסֵּלֶךְ לְהַזְדוּגָה עִם הַגְּבִירָה וּלְעוֹרָר שְׂמֻחָה וּגְבָרָה בְּעוֹלָם... וְעַל זֶה כָּתוּב 'וְכִפֵּר עַל הַקְּדוֹשׁ'. בְּרִאשׁוֹנָה וְכִפֵּר עַל הַקְּדוֹשׁ, לְהַרְבּוֹת שְׂלוֹם בְּעוֹלָם וּלְהַרְבּוֹת שְׂמֻחָה בְּעוֹלָם, וְכִשְׂשֻׁחַת הַזֶּהוּג וּנְצִיטָה עִם הַסֵּלֶךְ וּגְבִירָה, כֹּל הַשְּׂמֻחִים וְכָל בְּנֵי הַיֵּיכָל כָּלָם נִמְצְאִים בְּשְׂמֻחָה, וְכָל הַחֲטָאִים שְׂחֻטָּאוּ לְפָנָי הַסֵּלֶךְ מִתְּכַפְּרִים לָהֶם, זֶהוּ שְׂכָתוּב 'מִכָּל חַטְּאוֹתֵיכֶם לְפָנָי ה' תְּטַהְרוּ']

הזוהר מתאר תהליך כפרה שבו בראש ובראשונה נוצר מפגש בין המלך והמטרוניתא, בין הקב"ה לכנסת ישראל, ומתוך כך מתכפרים מאליהם כל החטאים ונמחקים כל החובות.¹³

12 עיין בהרחבה בפרק על כפרת השעיר המשתלח.

13 ועיין באגרת התשובה של בעל התניא (פרק א): "והעובר על מצות לא תעשה, על ידי שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה, לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יום הכיפורים, כמו שכתוב 'וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו', לפני ה' דייקא". עוד עיין במאמרו של הרב אליקים קורמביין, 'המאבק בין טוב לרע בעבודת יום הכיפורים', באתר בית המדרש הווירטואלי של ישיבת הר עציון.

ה. סור מרע ועשה טוב

ההבדל שבין היום השמיני ליום הכיפורים איננו רק בחילוף שבין אמצעי והמטרה, אלא גם בחילוף שבין מעשי האדם למעשי הקב"ה. ביום השמיני מוטלת חובת הכפרה על האדם: "וְכִפֵּר בְּעֵדָה וּבְעֵד הָעָם" (ויקרא ט, ז), ואילו המפגש עם השכינה נוצר על ידי הקב"ה: "וַיָּבֵרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם" (שם, כג). לעומת זאת, בעבודת יום הכיפורים המפגש עם הקב"ה נוצר על ידי הכהן, שנכנס אל קדש הקדשים ומקטיר את הקטורת המאפשרת גילוי שכינה, ואילו הכפרה נעשית כאשר האדם פאסיבי - הן במובן שכפרת העוונות נעשית על ידי השעיר: "וַיִּשָּׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתֵם אֶל אֲרֶץ גְּזֵרָה" (ויקרא טז, כב), והן במובן שהכפרה מתוארת כמעשה אלוקי: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם" (שם, ל).¹⁴

נראה ששני הדגמים הללו מייצגים שני מודלים של תשובה.¹⁵ המודל הרגיל והמקובל יותר הוא זה של היום השמיני: האדם עמל ומתקן את חטאיו כדי לזכות לדבקות בקב"ה. אך המודל של יום הכיפורים הוא מודל הפוך, שבו האדם חותר למפגש עם הקב"ה ולטיהור הקשר אתו, בלי שהוא מתמודד כלל עם החטאים הפרטיים. המודל הזה נובע מתוך אמונה בכך שכאשר יתוקן הקשר עם הקב"ה, שוב לא יהיה כל תוקף לחטאים הפרטיים.¹⁶ וכך כתב בעל השם משמואל (מצורע תרעג):

14 המקומות שבהם מתואר מעשה אקטיבי של כפרה בעבודת יום הכיפורים מתייחסים לכפרת הקדש והמקדש מטומאות בני ישראל.

15 במובן מסוים, נראה שאלו שני המודלים שאותם הציג הראי"ה קוק באורות התשובה (א).

16 שני המישורים שהזכרנו באים לידי ביטוי במקום נוסף ביום הכיפורים. ביום הכיפורים קיים מתח בין שני קטבים: קוטב אחד של חיל ורעדה מפני אימת הדין וחשש גדול שמא לא נזכה לכפרה, וקוטב שני של בטחון מלא בכך שתפילותינו נתקבלו ועוונותינו נמחלו. אפשר לראות מתח זה כבר בזמן המקדש: מצד אחד קיימת ציפייה דרוכה להלבנת הלשון של זהורית ולעליית הגורל של השעיר לה' ביד ימין ואף חשש כבד שמא הכהן הגדול לא ייצא בשלום מן הקודש, ומצד שני נפסק במשנה (כריתות ו, ד) שחייבי אשם תלוי שעבר עליהם יום הכיפורים פטורים מלהביא אותו, משום שיום הכיפורים מכפר עליהם, בלי קשר לסימן כפרה כזה או אחר. מתח זה חורג גם מעבר לעולם המקדש. בגמרא (ראש השנה לב:) נאמר שאין אומרים הלל ביום הכיפורים משום החיל והרעדה ביום שבו "ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו". מאידך נאמר במשנה (תענית ד, ח): "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים", והגמרא (שם ל:) מסבירה זאת במחילת העוונות שניתנת ביום זה. בדומה לכך, מצוות נטילת לולב מוסברת במדרש (ויקרא רבה, ל ב) כאות לבטחון של עם ישראל בכך שנצחו בדין וזכו לכפרה.

אולי אפשר ליישב מעט את שני התחושות הסותרות לאור שני התהליכים שראינו. התוספות ישנים (יומא פה: ד"ה תשובה) וואלים: "למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיום הכפורים מכפר?". תשובת התוספות ישנים לשאלה זו היא שיום הכיפורים מועיל לכך שהאדם לא יתחייב כרת, אך הוא מכפר כפרה גמורה רק כאשר האדם עושה תשובה על חטאיו. כלומר, יש רובד אחד של כפרה מכרת שמתכפר ביום הכיפורים ללא ספק, ורובד אחר של כפרה גמורה שתלוי במעשינו ואיננו מתכפר בהכרח בכל שנה.

מהו ההבדל בין שני הרבדים הללו? הכפרה על עונש הכרת היא התחברות מחדש אל הקב"ה, שהיא ההיפוך למצב של ההיכרות וההיבדלות. רובד זה מתקיים גם אם האדם אינו מתקן בצורה פרטנית את מעשיו. אך תיקון החטאים עצמם אינו יכול להיעשות ללא תשובה גמורה. נראה שזוהי גם משמעות דברי התוספות ביחס

זה עצמו הוא הענין ששעיר הפנימי קרב קודם שעיר המשתלח... זה כלל גדול לכל הבא ליטור מעבירות שבידו שנעשו בזדון... או אפשר לעשות כסדר סור מרע ועשה טוב, שזה לא נאמר אלא באיש שלא נתקלקל בכללו וכמשל איש שיש לו מכה באבר אחד ומועילה לו רפואה, זה יכול להיות סור מרע מוקדם, אבל לא האיש שנתקלקל בכללו והוא נצרך לחיים חדשים.

יום הכיפורים איננו יום של כפרה מקומית אלא יום של חתירה ל"חיים חדשים", ללידה מחודשת העוקרת את החטאים מעיקרם. משום כך אין היא יכולה להיעשות על ידי תיקון פרטי של כל חטא וחטא, אלא דווקא על ידי קרבת אלוקים שמביאה את האדם לפרספקטיבה שונה המאפשרת להתחיל מחדש את הקשר עם הקב"ה.¹⁷ הדרך להגיע למקום כזה היא על ידי

לחורבן. בגמרא בימא (נד): נאמר שדווקא כשנכנסו הנכרים להיכל להחריבו הם ראו את שני הכרובים כשהם מעורים זה בזה, דבר המהווה סימן למצב של קשר וחיבור בין הקב"ה לכנסת ישראל (על פי בבא בתרא צט.)! בהסבר הדבר כתבו בעלי החסידות (בני יששכר, צום החמישי אות א) שהחורבן אמנם נבע מחטאי עם ישראל, אך דווקא ברגע הפרידה התעוררה אהבה גדולה של הקב"ה לעם ישראל. כלומר, ישנם שני מישורים ביחסים שלנו עם הקב"ה: המישור של הקשר והחיבור, שמתחדש בכל שנה ביום הכיפורים ומתקיים גם בשעות קשות; והמישור של חשבון המצוות והעבירות שלא תמיד מתכפר ובגללו חרב בית מקדשנו (במושגים של הרמח"ל אפשר לראות כאן את הנהגת הייחוד לעומת הנהגת המשפט, עיין דעת תבונות מב-נב; אורות הקודש ג, עמ' כד-כה; קול דממה (הרב רא"ם הכהן) עמ' 39-29). נדגיש, כי גם המישור של הקשר עם הקב"ה איננו נוצר מאליו באופן מלא, והוא תובע מאיתנו עבודה של חידוש של הקשר.

17 ביטוי לכך אפשר לראות בשלב שבו הכהן הגדול מסיר את בגדיו ולובש בגדים אחרים בסוף עבודת היום, ראה במאמרו של הרב תמיר גרנות, 'לפני ה' תטהרו', באתר בית המדרש הווירטואלי של ישיבת הר עציון. על התשובה העליונה כתהליך של שינוי פרספקטיבה כתב גם הראי"ה קוק (אורות התשובה יא, א): "מצד הבינה התשובה באה. וברום מעלתה הזדונות היום לזכיות, ועליהם חיה יחיה. אמנם תשובה, בכל אופן וצורה שהיא, סובלת בתחלתה מחלישות הרצון של החרטה הקודמת אלא שאחר כך הרי היא מתהפכת לשמחה ורוחב דעת של ההכרה העליונה, של היפוך הזדונות לזכיות. יותר מזה בא האור של החכמה, שמעולם לא הוצרך להחלש על ידי מכאוב החרטה. הוא מוצא כבר את הזכיות מאירות כנכון היום, וחדות ה' מופיעה בו כעליצותה המזהירה בלא שום מועקה של בוש וקדרות, שכבר נתלבן הכל בתחלה ע"י הופעתה של הבינה הנשמית. למעלה מזה היא הופעת אור הכתר הכללי, הסקירה העלומה המקירה כל עונג ועדן, כל קדוש וטוב, הכוללת הכל באוצר קדשה. אורה זו אינה משתמשת כלל בהכנת החרטה של התחלת הארת הבינה, מתגלה לאורה שאין שום גרעון וחושך כלל, אין כאן כי אם אור קדוש ותפארת עליון, זיו חיים ונהורא מעליא. למעלה מהבינה, המפירה 'כי ה' צבאות יעץ - ומי יפר', למעלה מהחכמה, המתרת, רק כל טוב שופע באין שום מניעה, וכל רע וכעור שלול מעיקרו מאז מעולם, כי באמת לא היה, לא הוה ולא יהיה, כי אם אור ה' וטובו".

היכולת להתעלם מן החטא ולחתור לקרבת אלוקים גדולה ועוצמתית, ורק מתוכה לשוב ולתקן את החטאים עצמם.¹⁸

18 נראה שהרעיון שאותו הצגנו איננו ברור כאשר מתבוננים על תהליך הכפרה שעובר הכהן הגדול עצמו (ועמו אחיו הכהנים). לדעת רבי שמעון (סא.), העבירות של הכהנים (מלבד טומאת מקדש) מתכפרות בוידוי שעל פר כהן גדול, שנעשה לפני הכניסה אל הקדש והזאות הדם. כפרת אהרן ובניו מתחילה דווקא מכפרת העוונות, והיא זו שמאפשרת את עצם הכניסה אל הקדש, בדומה לעבודת היום השמיני.

מדוע סדר הכפרות מתהפך ביחס לכהן הגדול? נראה שהכהן הגדול עובר ביום הכיפורים תהליך שונה לחלוטין מזה שעובר על שאר העם. בגמרא (יח.) נאמר שאם יש חטא באהרן או באחיו הכהנים, על הכהן לדאוג לתקן את החטא ולהחזיר את החוטא בתשובה. זאת בניגוד לעם ישראל, שאת חטאיהם אין הכהן הגדול מכיר ואין ביכולתו לתקן. משום כך, אומרת הגמרא, אין הפר מחליש את דעתו של הכהן הגדול, בעוד שהשעירים כן מחלישים את דעתו. נראה שכוונת הגמרא לומר שכפרת הפר היא תהליך כפרה רגיל, כמו זה שבכל השנה, שבו האדם צריך לתקן את חטאו, להתוודות עליו ולהביא עליו קרבן. זאת בניגוד לשעירים שמכפרים בלי שהמקריב יודע בכלל מהם החטאים שעליהם הוא מכפר.

על משמעות הצורך בעבודת כפרה אישית של הכהן הגדול לפני כניסתו אל הקדש, אפשר ללמוד מדברי הזוהר (ויקרא ה:) שהסביר את מות נדב ואביהוא בכך שביקשו לאחד בין הקב"ה לכנסת ישראל כאשר הם עצמם היו עדיין "בעלי מומין" ולא הקדימו לתקן את חטאיהם. כלומר, תהליך הכפרה של יום הכיפורים הוא תהליך פרודוסלי לכאורה: אי אפשר לכפר על החטאים בלי להגיע למפגש עם השכינה, ואי אפשר ליצור את המפגש עם השכינה בלי לכפר קודם על החטאים. הדרך שבה יוצאים מן המלכוד היא הפיצול בין המתכפרים: הכהן הגדול עצמו צריך להקדים ולכפר על חטאיו ורק אז להיכנס אל הקדש, ושם הוא יוצר את המפגש עם השכינה שמתוכו מתכפרים חטאי עם ישראל.